

Ђедови моји по гробовима се познају.

На'ранили земљу банатску својим прецима
и својим потомцима.

Црни Банат.

Крст до крста.

Села нова гробовима омеђена.

Јаук и крув. (52)

Не вара утисак, напротив, да се ова песма, овај стих, одазива оном Милоша Црњанског *Мој народ је јаук и њробље*. Ратни и мирнодопски, дозиви и одзиви који се, ево, циклично смењују и размењују читавог двадесетог века, и до овога часа.

Сада, као и увек, и планетарно.

Анђелко АНУШИЋ

КОНФРОНТАЦИЈЕ ЧЕТИРИ ВЕЛИКАНА ПОЉСКЕ КЊИЖЕВНОСТИ

Витолд Гомбрович и Чеслав Милош, *Конфронџације*, прир. Михал Ши-мањски и Барбара Торунчик, прев. Бисерка Рајчић, Трећи трг – Сребрно дрво, Београд 2023

Вислава Шимборска и Збигњев Херберт, *Неки злобни бојови нарујали су нам се свирејо: њрејиска 1955–1996*, обрада Ришард Крињицки, прев. Бисерка Рајчић, Трећи трг – Сребрно дрво, Београд 2023

Сусрети са животима писаца иза затворених врата нису свакидашњи, стога поседују изузетну вредност и значај. Захваљујући преводима Бисерке Рајчић упознајемо се са мање познатом страном пољских писаца, коју у њиховим делима можда не бисмо уочили. У књигама *Неки злобни бојови нарујали су нам се свирејо* и *Конфронџације*, које су на нашем језику објављене 2023. године, писци нису осликани на уобичајен начин. Они престају да буду „иза сцене догађаја”, нису само креатори идеја чији развој пратимо кроз њихова дела, већ постају централни јунаци књиге. Писци бивају откривени свету у својим препискама и препуштени читаоцима на анализу, слично као и јунаци у њиховим књижевним делима. Ипак, њихов стил писања остаје доминантан у писмима и не губи своју препознатљивост.

Богат стил и лиричност у преписци између песника Виславе Шимборске и Збигњева Херберта, пренети у књизи *Неки злобни бојови нарутали су нам се свирејо*, чине читање и разумевање писама заносним и питким. Поред стилског украшавања, у књизи наилазимо и на многобројне фотографије и илустрације, које додатно доприносе њеној вредности и обогаћују искуство читања.

Преписка у књизи започиње писмом Шимборске, која је у то време била уредница за поезију у краковском недељнику *Књижевни животи*, у којем позива Херберта да се прикључи програму посвећеном песницима. Ово писмо представља почетак веома узбудљиве комуникације између два класика пољске књижевности. Након првог писма и упућеног позива, покренуће се и дискусија о песништву тог периода, што омогућује увид у њихове идеје и погледе, као и паралелу са делом *Конфронтиације*.¹

Дијалог Виславе Шимборске и Збигњева Херберта се не своди искључиво на дискусије о објављивању и статусу поезије. Како се преписка развија, тако се и њихови међусобни односи продубљују и примећујемо да се између њих ствара дубоко пријатељство. Од формалног обраћања „Поштовани Колега”, њихови односи преузимају интимнији облик видљив кроз разговоре започете са „Чаробни Господине Збишко” и „Висло, животе мој”. Ова трансформација у начину обраћања одражава како се њихово пријатељство развијало у правом смислу те речи, од почетног професионалног односа до дубоке и личне повезаности. Дакле, створио се висок ниво међусобног поштовања и фасцинације,² присутан до самог краја преписке, када Херберт честита Шимборској на добијању Нобелове награде. На крају књиге налазе се песме које су поменуте у њиховим писмима, које заокружују и употпуњују ову преписку, пружајући додатни увид у уметнички свет ова два значајна пољска песника.

Док преписка између Шимборске и Херберта осликава њихову дубоку личну повезаност, друга књига доноси другачији увид у књижевну дискусију, овај пут између Витолда Гомбровича и Чеслава Милоша. Наиме, у књизи *Конфронтиације* откривамо како се расправа између ова два писца одвија у другачијем тону и под другачијим околностима. Када је дијалог између њих постао интензивнији, налазили су се у тешким

¹ У свом писму из 1963. године Вислава Шимборска износи следеће запажање: „Да сам кртичар, себи бих дозволила опаску, да се времена мењају, да настаје проза, која поезији не захваљује на некој китњастости, магловитости и посласици већ на објективности и умерености, или на оном захваљујући чему је проза добра.” Ова изјава се може надовезати на мишљења које Витолд Гомбрович износи у књизи *Конфронтиације*.

² У свом писму из децембра 1962. године, Збигњев Херберт за збирку песама *Со* Виславе Шимборске пише да је најбоља збирка песама настала после Другог светског рата, док ће Херберта песникиња у једном свом писму ословити са „Богодани песнице”, изразивши на тај начин поштовање према његовом стваралаштву.

околностима. Гомбрович, који је тада стагнирао, радио је у аргентинској банци, док се Милош већ неколико месеци налазио у емиграцији, с уверењем да се поезија сусрела са својим крајем.

Премда се у књизи *Конфронџације*, као и у књизи *Неки злобни бојови наруџали су нам се свирејо*, проналазе сличне дискусије, дијалог између Витолда Гомбровича и Чеслава Милоша не карактеришу украшени, китњаста изрази хвале. Док у првој књизи заноси пријатељски и ласкав разговор, што не значи да је садржај од мањег значаја, у другој се пак озбиљност проблема и тема дискусије осећају на другачији начин. И Гомбрович и Милош су били веома упућени у радове свог саговорника, те покретање дискусије никада није деловало усиљено. У њиховој преписци теме као што су поезија, уметност и историја сведене су са имагинативног, идејног плана на једну обликовану сферу, у којој су се у великој мери бавили питањем постојања. У фокусу би често били и проблеми двадесетог века и њихова потенцијална решења. Поред два поменута писца, у овој преписци значајну улогу игра и часопис *Култура*, у којем су се могле пронаћи расправе Гомбровича и Милоша.

Важно је напоменути да су Чеслав Милош и Витолд Гомбрович били удаљени један од другог – Милош се једно време налазио у Паризу, док је Гомбрович био у Аргентини – па је било потребно много времена за испоруку писама. Међутим, ова раздаљина није била довољно значајна да наруши оно што је за обојицу било од велике важности – њихове погледе на живот и уметност. Свакако, ова два писца се нису увек слагала по питању књижевности и стила писања.³ Међутим, разговори ће и за Гомбровича и за Милоша постати веома значајни. Они ће се зближити и на приватном нивоу, што није зачуђујуће. Обојица су се налазила у посебном виду усамљености. Њиховим разговорима, међутим, не би се могло приписати заједништво базирано на чињеници да су обојица била у дијаспори, нити на основу погледа на ситуацију у домовини, јер су они били изван и изнад тога. Они су били сами и имали су једино себе саме. Иако су теме њихових разговора одражавале стварне проблеме тадашњице, чинило се као да дискутују у вакууму – вакууму Гомбрович–Милош, који их је умногоме повезивао.

Природа односа између Чеслава Милоша и Витолда Гомбровича осветљава се и кроз чињеницу да је песник у својим последњим данима слушао аудио-записе Гомбровичевих дела *Сумануше* и *Дневник*, показавши да је чак и тада осећао дубоку повезаност са својим саговорником. Осим тога, дубока туга Чеслава Милоша изазвана Гомбровичевом смрћу такође указује на велики међусобни утицај који је постојао. Дискусије

³ Гомбрович пише Алицији де Барча: „Гједроиц јавља да ће у најближим бројевима *Културе* бити штампане чак четири реплике 'оних магараца': Милоша, Лободовског, Танавског и Наталије Зарембине. То ме веома радује, јер волим борбу са стихијом, која оживљава монотонију моје егзистенције.”

започете оживљавањем монотоније егзистенције прерасле су у неки вид есенције у њиховим животима. Њихове размене идеја и искустава кроз писма створиле су јединствен однос који је превазишао све временске и просторне границе.

Постојање оваквих писама има велику важност, јер не само да омогућава боље разумевање књижевних дела већ и разумевање самих писаца. Кроз анализу преписке ступамо у интелектуални свет писаца, проучавамо њихове идеје и начине размишљања и допуњавамо доживљаје које смо претходно стекли о њима. Међутим, у овом тексту се не говори о било којим писцима, већ о четири великана пољске књижевности, са чијим делима су читаоци увелико упознати, али се путем ових писама могу са њима додатно зближити. Ове преписке, стога, умањују дистанцу коју читалац може осетити у односу на аутора, указујући на то да су и класици, попут читалаца, у основи људи. Такође, превођење књижевних дела с пољског језика на српски представља важан корак, који омогућава нашој читалачкој публици да се упозна са радовима и других пољских писаца и заинтересује за њих.

Дуња М. КЕРАЦ
Универзитет у Новом Саду
Филозофски факултет
Одсек за компаративну књижевност
Студент
dunja12kai@gmail.com

„ПАЗИЛА САМ С КИМ РАДИМ ИНТЕРТЕКСТОВЕ”

Анастасија Гавриловић, *Индустрија смиревања ограслих*, превела с румунског Марија Ненадић, Академска књига, Нови Сад 2023

Анастасија Гавриловић (рођ. 1995) румунска је песникиња и преводилац с енглеског, шпанског и француског језика, чија је песничка књига *Индустрија смиревања ограслих* добила значајне награде за поезију „Михај Еминеску” и „Млади песник године 2019”. Аутентичност и актуелност њеног песничког гласа почива на „новој медијалности симулиране емоције”, како наводи критичарка Теодора Коман (Teodora Coman), називајући њену поезију „хладном постискреношћу” између „осећајности и церебралности”, која тематизује „крхко сопство”, „симптоме постхуманог егзистенцијалног узбуђења на збуњујућој позадини воље за преживљавањем” и „сопствену неадекватност”.¹

¹ Доступно на: <https://omiedesemne.ro/sa-incepem-saptamana-poetic-trei-texte-de-anastasia-gavrilovici-din-industria-linistirii-adultilor/>.